

ČITANJE VELIKE KNJIGE SVETA

(Milan Đorđević: *Radost*, Narodna biblioteka „Stefan Prvovenčani“, Kraljevo, 2008)

„Kako doći do srčike jezika, do njegovog dijamantnog sjaja?“ Kritičar koji je načuo nešto o filozofiji ne može a da se ne očeše o ovu rečenicu iz završnog teksta pesničke knjige Milana Đorđevića *Radost*. Taj lirsko-prozni tekst okončava se dvama pitanjima i jednim hotimično nesigurnim, privremenim odgovorom na njih: „Ali kako doći do granica jezika, do oštrica njegovog dijamanta? Kako osetiti njegovo ledeno blistanje, vrelinu žarenja i radost? Možda pevajući, nižući reči, raspirujući njihov žar u noći, u hladnoj zanemelosti.“ Ovako ili onako, pesnici, pošto ispišu svoje stihove, počnu da razmišljaju o uviru svakog govora. Ispunjavati večnost ćutanja govorom, možda je najiskonskiji pesnički poduhvat; u tom smislu je čovek po svojoj prirodi – pesničko biće, jer uvek mu preči hladna zanemelost.

Ali, može li zaista tumačenje pesama objavljenih u novoj knjizi Milana Đorđevića da pronađe svoje ključeve u pitanjima i odgovorima koje sam pesnik postavlja na kraju jedne deonice puta na kojem se zatekao? Opreznost prilikom zaključivanja o ovom pitanju neophodna je *uprkos* nedvosmisleno poetičkom važenju završnog teksta. Da, pesnik se vazda bori protiv zanemelosti, opire joj se, hteo bi da stigne do granica jezika kao većitog i nesavladivog izazova; ali njegova pesma ostaje, nije svodiva na proces svoga nastanka, ona traje čak i onda kada živi pesnički govor bude prekriven ćutanjem. Čitaocu je važno ono što njega samoga može da izbavi iz nemosti, a ne ono čime se sa njom borio pesnik. Šta to, dakle, nama ostaje u novoj Đorđevićевой knjizi?

Možda na prvom mestu njegove posvetne pesme. U Đorđevićевой poeziji nisu retki tekstovi posvećeni prijateljima, pesnicima i piscima, u kojima se najčešće govori o onome što adresata posvete povezuje sa autorom. Mogućnosti artikulacije su pritom raznovrsne: to mogu biti prikazi zajedničkog iskustva, uočavanje srodnosti u nekom životnom ili estetskom odnosu, ili jednostavno kratka, intimno obojena karakteristika adresata. U *Radosti* se nalazi čitav jedan ciklus od 17 posvetnih pesama. Pojedine od njih Đorđević je ostvario nastojeći da sopstveni način govora donekle približi načinu govora onoga kome je pesma posvećena. To je težak poduhvat, sa neizvesnim ishodom, jer zahteva da se govor neprestano menja i prilagođava, mimikrijski podešava prema drugom govoru. U pesmama „Govor i jezik“ posvećenoj Borislavu Radoviću, „Pijemo pivo“ posvećenoj Slobodanu Zubanoviću i „Smrt prijatelja“, posvećenoj Milošu Komadini, Đorđeviću je pošlo za rukom da se vidnije nego na drugim mestima približi obliku i postupku govora drugog.

Ove posvetne pesme zanimljive su i zato što pomažu da se uoči jedna važna karakteristika poezije Milana Đorđevića, koja ga izdvaja i ističe unutar često teško preglednog, amorfno prostora našeg savremenog pesništva. Đorđevića kritičari uobičajeno (i uostalom tačno) posmatraju kao zastupnika jedne varijante verističkog pevanja sa snažno izraženom socijalno-kritičkom notom. Kao i kod, recimo, Duška Novakovića, Đorđevićev verizam se

često pretvara u jedan oblik angažovanog pevanja, u kojem nisu retka izričita, čak najdirektnije izrečena vrednosna opredeljenja. Sa druge strane, Đorđevićev verizam je usložen i oplemenjen intenzivnim melanholičnim raspoloženjima, koja imaju poreklo u pesnikovom lutalačkom duhu i osećanju otvorenog, nerešenog identiteta. Za oba ova svojstva, socijalno-kritičke impulse i melanholiju, u knjizi *Radost* se mogu naći uverljive ilustracije. Treba skrenuti pažnju na primer pesme „Tri gracije“, u kojoj Đorđević, uz potrebnu dozu humora, poetički samosvesno, autoironično govori o trima personalizovanim silama koje određuju karakter poezije koju piše: to su vrtirepka Ironija, bivša lepotica Melanholija i debela gospođa Istorija. I mnogi drugi pesnici bi u ovim trima gracijama, možda upravo na način na koji ih slika Milan Đorđević, mogli da pronađu pokretače sopstvene poezije.

Istaći ćemo još jednu karakterističnu osobinu Đorđevićeve poezije: reč je o njegovom proširivanju tematsko-motivskih okvira, o uvođenju činilaca savremenog iskustva, o pronalaženju razloga za pesmu u novim i neočekivanim situacijama. Ova osobina je u saglasju sa Đorđevićevom sklonošću ka prigodnoj pesmi. Jer samo tako bismo mogli da obuhvatimo jednim pogledom npr. pesme o glavicama luka, porno-divi, običnom kamenu, stepenicama ili reklamnom bilbordu, koje su najčešće realizovane u vidu poetske naracije, ali ne uvek sa podjednakim stepenom završne obrade pojedinih stihova ili iskaza. Uvođeci svetove najnovijeg iskustva u svoju pesmu, Đorđević se otvorenije od većine naših savremenih pesnika pokazuje kao istinski savremenik sveta u kojem živi.

Skrenuli bismo, na kraju, pažnju na još jedan, možda na prvi pogled ne toliko jasno primetan tematsko-motivski tok u novim Đorđevićevim pesmama – na onaj u kojem se tematizuju telo i telesnost. Tu ćemo se za trenutak vratiti završnom tekstu zbirke *Radost*, za koji je već rečeno da poseduje poetičko važenje. I u tom tekstu je dotaknut problem telesnosti: „Telo ima tajnu koju ne možeš da pretvoriš u govor. Telo je ubrana pomorandža koju ne možeš da iscediš. Jezik kojim govoriš, slatko-gorki je sok što nas spaja.“ Da, zamislivo je da mi živimo i na ne-diskurzivni način, da naše telo učestvuje u procesima u kojima govor ne učestvuje. Ali taj način života je čisto negativna granica, čim pokušamo da je artikulišemo, čak i ne zalazeći u beslovesno područje sa one strane, mi neminovno gubimo cilj kojem smo se zaputili, jer smo dotakli to telesno svojim govorom. Rešenja te *conditio humana* nema; ono što u *Radosti*, ali i ranijim svojim knjigama, čini Milan Đorđević, jeste pokušaj da se pitanje telesnog izmesti iz uobičajenih, relativno oskudnih okvira (kada govori o telu, poezija to tradicionalno čini na način erotskog ili na način medicinskog), da proba ili makar nagovesti drugačije mogućnosti. Aktivnije prisustvo iskaza o senzacijama čula dodira je jedna od tih mogućnosti, a grotesknom blisko naglašavanje fizioloških aspekata, druga. Pitanja tela i njegovog odnosa prema govoru time nisu ni izdaleka razrešena i zato nam se čini da smemo da očekujemo od Đorđevića da će se u njih upuštati i u narednim pesničkim knjigama. Ta pitanja nisu jedino što je u poeziji ovog pesnika inspirativno. Milan Đorđević obogaćuje mogućnosti savremenog srpskog verizma i proširuje njegove tematske i izražajne krugove. Doprinos koji ovaj pesnik daje ukupnoj slici našeg pesništva počeo je da se primetnije valorizuje tek poslednjih nekoliko godina. Verujemo da ima još dovoljno prostora i za razvoj tog doprinosa, i za njegovu ocenu. Milan Đorđević je jedan od onih srpskih pesnika čiju poeziju još uvek ne prati dovoljan prijem u kritici.